

ISSN 1829-2003

ՎԱՐԶԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՄՔՏԱՐԱԳԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ՌԵՍԵՐՉԱՍԻՐՈՂ ԳԻՏՆԱԳՐԱՍ
RESEARCH ON ARMENIAN ARCHITECTURE

VARDZK
DUTY OF SOUL

N 22

2026

Աշոտ Բակոբյան
ՀՈՌՈՍՈՍԻ ՎԱՆՔԻ ԾԻՍԱԿԱՍՄԱՐԸ

էջ 1

Գագիկ Սարգսյան
ՍԱՐԻԿԻ ԱՄՐՈՑԸ

էջ 14

Րաֆֆի Զորթոշյան
«ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԹԱՎՏԱԶՂՈՒԼՈՒԻ»
ՆՈՐԱՅԱՅՏ ԶԵՆԱԳԻՐԸ

էջ 17

Գագիկ Սարգսյան, Էմմա Աբրահամյան
ԹՈՎԱՄԱՍ

էջ 50

Րաֆֆի Զորթոշյան
ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻ ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՆԵՐԻ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐԸ

էջ 53

Սամվել Կարապետյան
ՇԻՐԻՆԻՑ ՎԱՆՔԻ ՍԱՆՂԸ

էջ 64

N 22 2026

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱԶՄ

EDITORIAL BOARD

ԷՄՄԱ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

EMMA ABRAHAMIAN

ՐԱՖԻ ԶՈՐԹՈՇՅԱՆ

RAFFI KORTOSHIAN

ՀԱՄԱՐԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

HASMIK HOVHANNISSIAN

ՀԱՄԱԿԱՐԳԶԱՅԻՆ ԶԵՎԱԿՈՐՈՐՆԵՐ

ԱՐՄԵՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ԼԻԱՆԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ-ԶՈՐԹՈՇՅԱՆ

Designers

ARMEN GEVORGIAN

LIANA

HOVHANNISSIAN-KORTOSHIAN

ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐԱՎԱՍԱՏՆՈՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՈՒՍՈՒՄԱՍԻՐՈՂ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

RESEARCH ON ARMENIAN
ARCHITECTURE FOUNDATION
Engaged in informational Activity

ՎԱՅՆԱԿԱՆ N 03U089223

ՏՐՎԱԾ 13.10.2010

Certificate No. 03U089223

Given 13.10.2010

ՀԱՄԱՐԻ ԹՈՂԱՐԿՄԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ
ՐԱՖԻ ԶՈՐԹՈՇՅԱՆ

Responsible for this issue
RAFFI KORTOSHIAN

ԵՐԵՎԱՆ, ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ 16/1

Nikol Duman 16/1, Yerevan, RA

raa-am.org

armenianarchitecture.org

artsakhmonuments.org

✉ raayer@sci.am, raatransfer@yahoo.com

Հայկական ճարտարապետություն

ուսումնասիրող հիմնադրամ RAA Foundation

☎ 010 52 15 25

© ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՍՈՒՄԱՍԻՐՈՂ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

© Research on Armenian Architecture Foundation

ՍԱՐԻԿԻ ԱՄՐՈՅԸ

Գագիկ Սարգսյան

Ամրոցի արևմտյան ճակատի ընդհանուր տեսքը (լուս.՝ հոդվածագրի, 2011 թ.)

Տեղադրություն. գտնվում է Արցախի Հանրության շրջանի Հայկական (Սիրիկ) գյուղից 2,1 կմ արևմուտք (39.486554, 46.852255, ծ. մ.՝ 1584 մ)՝ Սարիկ գետակի հոսանքով վեր՝ ձախափնյա զգալի թեքությամբ լանջեր ունեցող ժայռազագաթին:

Անվանում. հայտնի է նաև Սիրիկ ձևով:

Պատմություն. պատմության ելեջներում ամրոցի դերակատարության մասին տեղեկություններ հայտնի չեն: Սակայն նկատի ունենալով բնությունից պաշտպանական հարմարություններով լիովին օժտված տեղանքը և պահպանված շինությունների ճարտարապետական առանձնահատկությունները (վերգետնյա խեցեղեն չի հայտնաբերվել)՝ կարող ենք նախնականորեն ասել, որ այն իր նշանակությանը ծառայել է թերևս Թ՝ դարից մինչև ԺԳ դարը:

Ամրոցը բաղկացած է պարսպից, աշտարակներից և ջրավազանից: Այն հայտնաբերել և ուսումնասիրել է 2011 թ. մեր՝ Արցախի հնագիտական արշավախումբն իմ ղեկավարությամբ:

Հնագիտական նկարագրություն. կառուցված է հյուսիս-արևմուտքից հարավ-արևելք ձգվող, նրստվածքային ապարներից կազմված լեռնաբազուկի՝ սրածայր ցից ժայռերով պսակված արևելյան՝ ամենաբարձր և նեղ ու ժայռոտ կետում (ի դեպ, ամրոցի տեղանքն ունի միջնադարյան բերդերին բնորոշ ամենաբարձր հատկանիշները՝ դժվարամատչելիություն, ջրի առկայություն, կարևոր անցքի վրա՝ ճորճանապարհ, հսկողություն):

Մեր ուսումնասիրության ժամանակ ամրոցն արդեն խիստ ավերված էր. պահպանվում էին եզրային երկու՝ հիմնական՝ արևմտյան ստորին և բարձրադիր՝ արևելյան, նեղ ու երկար հատվածները:

Միջնամասը չի պահպանվել. կործանվել է ժայռագծի վերին հատվածի փլուզման հետևանքով: Վերջինս հավանաբար պայմանավորված է ժայռագծի բնական էրոզիայով և ուժեղ երկրաշարժով, որի պատճառով ամրոցը երկատվել է: Երկու հատվածների միջև առաջացել է մոտ 12 մ երկարությամբ և 10 մ խորությամբ փլուզում և իր հետ անհետացրել նաև ամրոցի կենտրոնական մասը: Այս ամենի հետևանքով երկու հատվածների միջև առկա է դժվարանցանելի ժայռոտ իջվածք, իսկ բարձրության նիշերի տարբերությունը կազմում է մոտ 5 մ:

Արևմտյան ստորին հատվածը տեղակայված է համեմատաբար հարթ մակերեսի վրա: Այստեղ պահպանվել է մոտ 4–5 մ բարձրությամբ ճակատային արևմտյան պարիսպը՝ շուրջ 35 մ երկարությամբ: Այն գրեթե ուղղաձիգ ձգվում է հյուսիս-արևելք՝ հարավ-արևմուտք ուղղությամբ և ունի ծավալից դուրս եկող երեք սնամեջ և քարուկիր աշտարակներ, որոնք տեղադրված են եզրերում և միջնամասում: Կենտրոնական կիսակլոր աշտարակը ճակատային պարսպագիծը բաժանում է երկու հավասար հատվածների:

Ճակատային պարսպի դիմաց տարածվում է քիչ թեքություն ունեցող հրապարակ: Պարսպի հյու-

Ամրոցի մեծ աշտարակը հեմապատով, արևմտյան ճակատի հարավային աշտարակը, երկու հատվածների միջև առաջացած փլուզվածքը և մեծ աշտարակն արևմուտքից (լուս.՝ հոդվածագրի, 2011 թ.)

սիսային մասում պահպանվել է մոտ 2 մ լայնությամբ գլխավոր մուտքի կամարակապ բացվածքը, որը հետագայում փակվել է անկանոն շարված հողածեփ պատով: Պարսպի ներսում մուտքը բացվում է ուղղանկյուն նախասենյակի մեջ, իսկ հարավային և հյուսիսային կողմերի փլատակներում նկատվում են այլ սենյակների պատերի մնացորդներ: Ճակատային պարսպի հյուսիսային անկյունային աշտարակը կցված է ուղղահայաց, պատաման կտրած ժայռին, որը, ամենայն հավանականությամբ, պաշտպանական պարսպի դեր է կատարել: Հարավային կողմում անկյունային աշտարակից թեքվող պարսպից, ինչպես նաև հարակից շինություններից գրեթե ոչինչ չի պահպանվել, քանի որ փլուզումը հասել է գրեթե մինչև հարավային աշտարակը:

Երկրորդ՝ բարձրադիր հատվածի շինությունները գտնվում են արևմտյան ստորին հատվածի հյուսիսային աշտարակից մոտ 50 մ հեռավորության և շուրջ 5-6 մ ավելի բարձր նիշով ձգվող նեղ ու երկար ժայռային ելուստի վրա: Այստեղ՝ փլուզվածքի հարավային եզրի ամենաբարձր կետում, կանգուն է մեծ ու հզոր աշտարակ-դիտակետը: Աշտարակի հիմքն ուղղանկյուն է, իսկ մոտ 6-7 մ բարձրությամբ պահպանված վերնամասը սնամեջ է՝ կլոր, կոնաձև շարվածքով: Ուշագրավ է, որ աշտարակը կառուցված է բարձրադիր հատվածի ամենանեղ՝ մոտ 7 մ լայնությամբ ժայռագծի վրա, և նրա ուղղանկյուն

հիմնամասն ամրացնելու նպատակով ցից ժայռի ստորոտից՝ մոտ 10 մ ներքև, շարված է ուղղահայաց հեմապատ: Բարձրադիր հատվածն ընդհանուր առմամբ վատ է պահպանվել: Նրա երկարությունը կազմում է մոտ 15-17 մ, իսկ լայնությունը՝ մինչև 10 մ: Այն երկու կողմերից շրջապատված է եղել պարիսպներով: Համեմատաբար լավ է պահպանվել հյուսիսային պարսպագծի միջնամասը՝ երկու կիսաբոլորակ աշտարակներով: Հարավային կողմում պահպանվել է պարսպի միայն մի հատված:

Տարածքի մակերեսին նկատվում են առանձին փլատակված պատեր, ինչպես նաև մոտ 3-5 մ չափերով, ամուր պատերով շարված ուղղանկյուն կառույց, որը հավանաբար ծառայել է որպես ջրամբար:

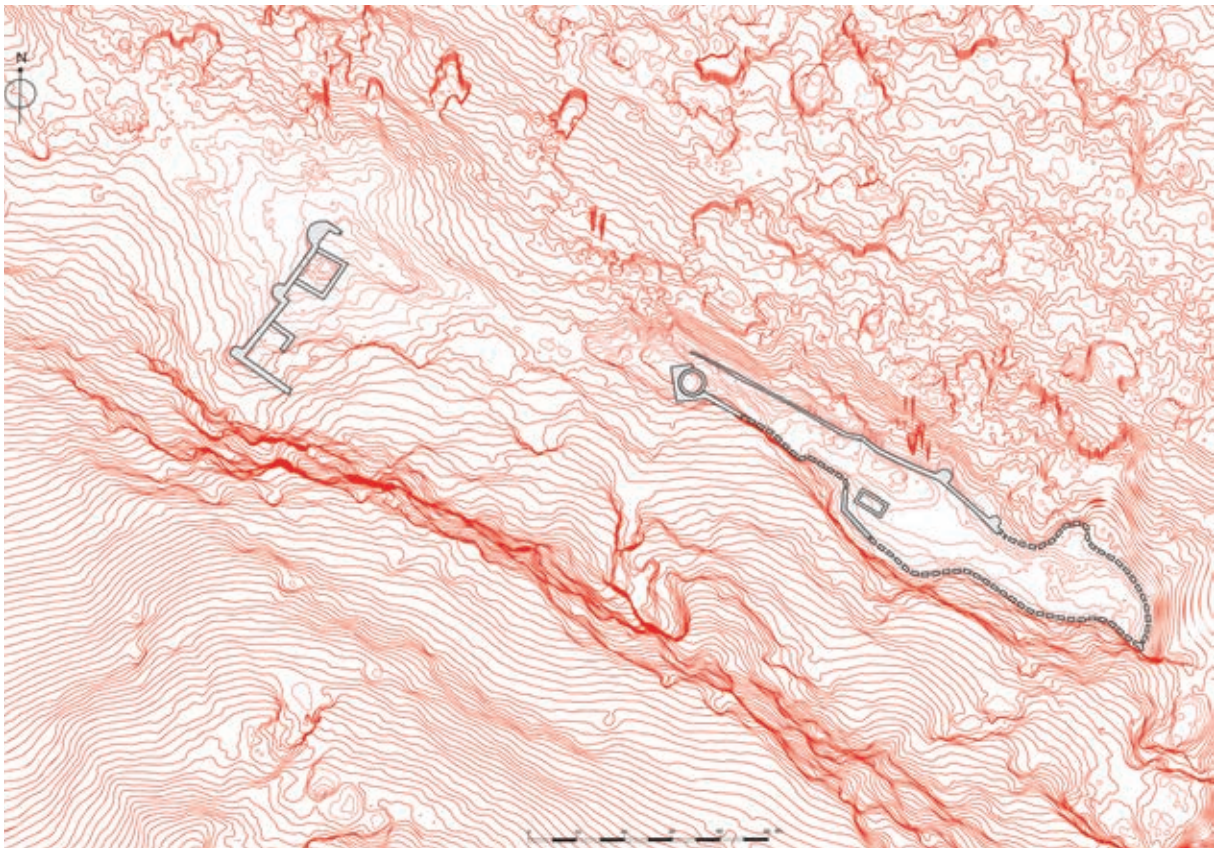
Ակնհայտ է, որ արևմտյան ստորին և բարձրադիր արևելյան հատվածները սկզբնապես ներառված են եղել մեկ միասնական պարսպագծի մեջ:

Ամրոցի բոլոր շինությունները կառուցված են տեղական, միջին չափի ճեղքած, անմշակ կրաքարով՝ կրաշաղախի համադրությամբ, և արտաքուստ սլաղված են եղել կրածեփով: Պահպանված պարիսպների և շինությունների ընդհանուր երկարությունը կազմում է մոտ 170 մ, իսկ առավելագույն լայնությունը՝ շուրջ 35 մ:

Մարիկի ամրոցը թողնում է սահմանային պահակային հենակետի և միաժամանակ ամրացված

Ամրոցի կենտրոնական բարձրադիր և արևմտյան ստորին հատվածները (լուս.՝ հոդվածագրի, 2011 թ.)

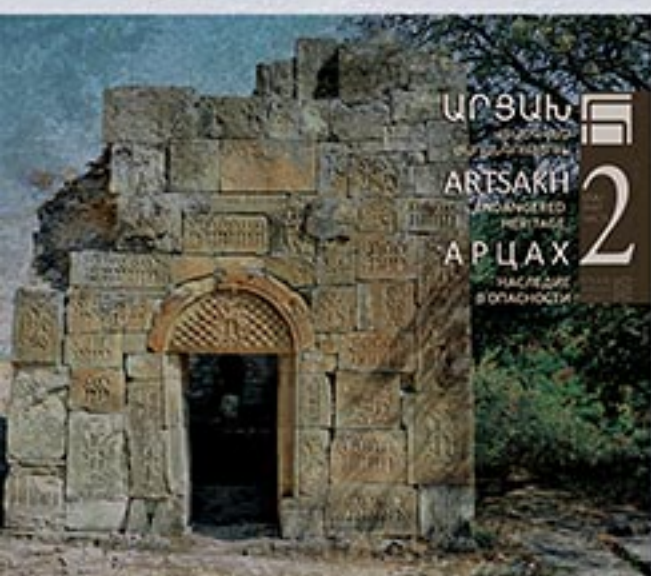
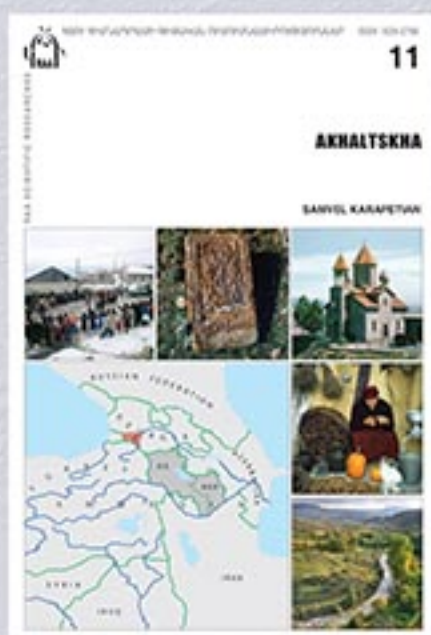
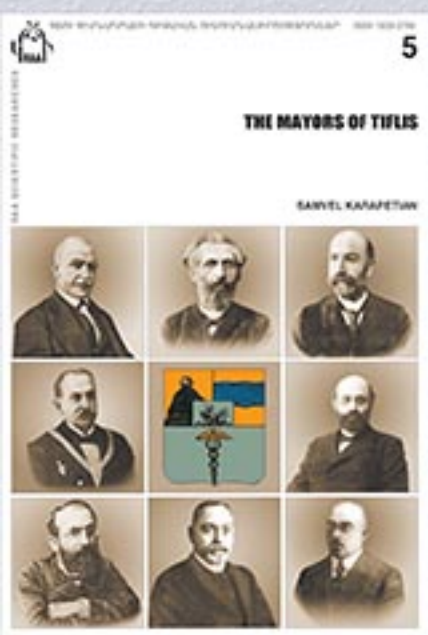
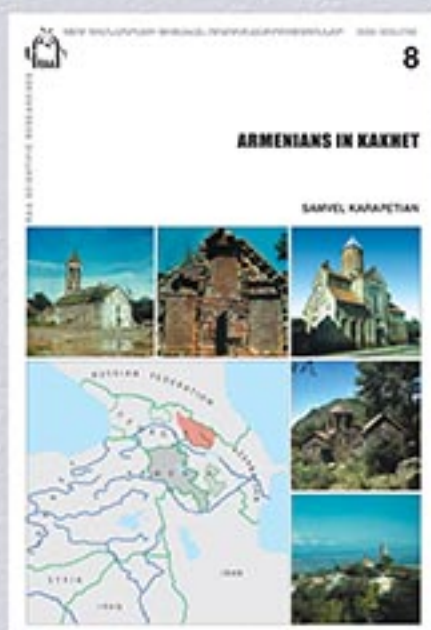

Ամրոցի պահպանված շինությունների հատակագիծը (չափ.՝ հոդվածագրի, 2011 թ.)

իշխանական դոլակի տպավորություն: Այն ուղիղ տեսողական կապ է ունեցել Արցախի հարավային ուղղությունը փակող և ռազմավարական կարևոր դիրք զբաղեցնող Բերդաբար (Ջրաբերդ–Մյուլքու-

դարա) ամրոցի հետ և որպես պահուստային հենակետ՝ կարող էր ներգրավվել հարավից սպառնացող վտանգների չեզոքացման գործում:

2025 թ. ՀՐԱՆԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀԴԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱՄԱԿՈՐ

ՀՀ ԿԳՄՍ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱՐԱՐՍԱՐԱԿՅԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ԳՐԱՄԱԿՈՐՆԵՐ

RAA-USA

և

Հ. ԳՐԱՄԱՆՅԱՆ
ԸՆԴՈՒՆԵԿԱՆ ԳՐԱՄԱԴՐԱՄԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՏԱՐՄԱՐԿԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԽՈՐԴԻ ԳՐԱՄԱԴՐԱՄԱՆ
RESEARCH ON ARMENIAN
ARCHITECTURE

ԵՐԵՎԱՆ - YEREVAN
2026

ISSN 1829-2003

26001

9 771829 200001

